

УДК 336.226.1

Гринюк Р.М.

аспірант,

Приватний вищий навчальний заклад
«Львівський університет бізнесу та права»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНДИКАТОРІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES INDICATORS FORECASTING EVALUATION OF EFFICIENCY INVESTMENT DIRECT BUSINESS TAXATION

АНОТАЦІЯ

У статті визначено теоретичні та практичні аспекти прогнозування індикаторів оцінювання інвестиційної ефективності прямого оподаткування підприємств. Встановлено, що індикатори оцінювання доцільно прогнозувати на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Автором доведено взаємозв'язок між рівнем прямого оподаткування підприємств та ефективністю їх інвестиційної діяльності. На основі виокремлених чинників впливу на результативність функціонування суб'єктів господарювання розроблено моделі взаємозв'язку прямого оподаткування підприємств та інвестиційної ефективності. Автором запропоновано шляхи підвищення інвестиційної ефективності прямого оподаткування підприємств.

Ключові слова: пряме оподаткування, прогнозування, інвестиційна ефективність прямого оподаткування, моделі прогнозування, податок на прибуток.

АННОТАЦИЯ

В статье определены теоретические и практические аспекты прогнозирования индикаторов оценки инвестиционной эффективности прямого налогообложения предприятий. Установлено, что индикаторы оценки целесообразно прогнозировать на макроэкономическом и микроэкономическом уровнях. Автором доказана взаимосвязь между уровнем прямого налогообложения предприятий и эффективностью их инвестиционной деятельности. На основе выделенных факторов влияния на результативность функционирования субъектов хозяйствования разработаны модели взаимосвязи прямого налогообложения предприятий и их инвестиционной эффективности. Автором предложены пути повышения уровня инвестиционной эффективности прямого налогообложения предприятий.

Ключевые слова: прямое налогообложение, прогнозирование, инвестиционная эффективность прямого налогообложения, модели прогнозирования, налог на прибыль.

ANNOTATION

In the article the theoretical and practical aspects of forecasting of indicators evaluating investment efficiency of direct taxation are determined. Found that evaluation indicators advisable to forecast macroeconomic and microeconomic levels. The author proved the relationship between the level of direct taxation and efficiency of their investment. Based on the examined factors influencing the efficiency of functioning entities developed model relationship of direct taxation and investment efficiency. The author of the ways to increase the investment efficiency of direct taxation.

Keywords: direct taxation, forecasting, investment efficiency direct taxation, forecasting model, income tax.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання пряме оподаткування суб'єктів підприємництва є одним із важливих елементів організаційно-економічного механізму акумулювання фінансових ресурсів як державою, так і окремими підприємствами. Інвестиційна ефективність прямого оподаткування пови-

нна забезпечувати можливості для підприємницьких структур із розширення виробництва та обсягів їхньої господарської діяльності, а з іншого боку – сприяти накопиченню державою достатнього обсягу фінансових ресурсів для реалізації її завдань.

Перехідні процеси в економіці України свідчать про підвищення ролі держави у застосуванні податкових чинників підвищення ефективності інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Використання позитивних та усунення негативних характеристик прямого оподаткування підприємств є одним із інструментів акумуляції фінансових ресурсів з метою активізації інвестиційної діяльності підприємств, а також підвищення рівня її ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами прямого оподаткування підприємств, а також їх прогнозуванням, займаються такі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, науковці та практики, як Ю. Воробйов, К. Ілляшенко, С. Кривенко, М. Лаба, В. Опарін, П. Саблук, Л. Сафонова, Л. Сітшаєва, А. Степаненко, Д. Танантул та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначимо, що внесок науковців у процес прогнозування полягає, насамперед, у передбаченні майбутніх розмірів податкових надходжень до Державного бюджету країни, а це, в свою чергу, відображає фіскальну функцію системи оподаткування. Тому, вважаємо, що доцільним є також розробка пропозицій із прогнозування впливу прямого оподаткування на інвестиційну активність промислових підприємств, а також щодо визначення майбутніх вартісних пропорцій інвестиційного процесу країни на макrorівні в цілому.

Мета статті. Метою статті є визначення теоретичних аспектів процесу прогнозування інвестиційної ефективності прямого оподаткування підприємств, а також розробка моделей взаємозв'язку податкових чинників та ефективності інвестиційної діяльності підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Прогнозування – це процес розроблення прогнозу, що відображає судження стосовно можливих станів

об'єкта в майбутньому, альтернативні шляхи та методи їх здійснення [1, с. 270]. Вважаємо, що прогнозування інвестиційної ефективності прямого оподаткування промислових підприємств є процесом розробки та оцінювання майбутнього рівня інвестиційної ефективності прямого оподаткування, що передбачає наявність альтернативних сценаріїв розвитку інвестиційної та податкової політики підприємства, а також дає можливість кількісно оцінити майбутній стан інвестиційної діяльності підприємства.

На макроекономічному рівні виділяють такі традиційні підходи до прогнозування основних показників податкових надходжень, як: 1) прогнозування за видами платежів; 2) прогнозування обсягів податків за регіонами; 3) прогнозування обсягів податкових надходжень за галузями економіки [2; 3, с. 237]. Разом з тим такі науковці, як Ю.М. Воробйов та Л.З. Сітшаєва, стверджують, що для прогнозування обсягів податкових надходжень до державного бюджету достатньо використовувати такі методи:

1) які базуються на виявленні тенденцій розвитку вартісних пропорцій економіки країни – метод макроекономічних індикаторів, метод міжгалузевого балансу, макроекономічний інтегрований метод;

2) які передбачають розробку та застосування економіко-математичних моделей прогнозування – кореляційно-регресійний аналіз, моделі прогнозування часових рядів економічних систем, імітаційні моделі, методи екстраполяції тренду [4].

Отже, як бачимо, запропоновані підходи враховують лише макроекономічну складову прогнозування податкових надходжень. На наш погляд, недоліком у дослідженнях науковців є неврахування впливу безпосередньо прямого оподаткування на прогнозування майбутнього рівня інвестиційної ефективності суб'єктів господарювання та на формування умов підвищення їх інвестиційної активності, що, в свою чергу, у перспективних періодах принесе ефект у вигляді зростання як макроекономічних показників розвитку країни, так і у збільшенні обсягів податкових надходжень до дохідної частини державного бюджету України.

Вважаємо, що варто виділити основні фактори, що впливають на показники прогнозування інвестиційної ефективності податку на прибуток суб'єктів господарювання. При цьому, основні чинники поділяємо на дві групи, а саме:

- які впливають на показники прогнозування інвестиційної ефективності прямого оподаткування на макроекономічному рівні: обсяг валового внутрішнього продукту, індекс цін, рівень інфляції, ставка оподаткування податком на прибуток, обсяги інвестицій в основний капітал, частка податків у валовому внутрішньому продукті, обсяг податкових надходжень до бюджету, частка податку на прибуток у податкових надходженнях до бюджету;

- які впливають на показники прогнозування інвестиційної ефективності на мікроекономічному рівні: рентабельність операційної діяльності, частка власного капіталу у валюті балансу підприємств, обсяг чистого прибутку, фінансовий результат підприємства до оподаткування, обсяги вхідних інвестиційних грошових потоків, частка власних фінансових ресурсів у фінансуванні інвестицій.

Підвищення рівня інвестиційної ефективності підприємств у контексті формування політики прямого оподаткування на макроекономічному рівні потребує, насамперед, дослідження тенденцій зміни податку на прибуток підприємств, а також вітчизняних та іноземних інвестицій. З цієї метою відобразимо співвідношення динаміки податку на прибуток підприємств, а також капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій в Україні протягом 2010–2015 років на рисунку 1.

Зміни податкового законодавства України, у тому числі й у частині оподаткування підприємств податком на прибуток, вплинули, насамперед, на суттєве зниження темпів приросту капітальних інвестицій суб'єктів господарювання з 138,8% у 2011 році до 106,3% у 2014 році. Критичним для такого показника став 2013 рік, коли темп приросту капітальних інвестицій знизився до 94,0%. Аналогічні зміни відбулися і у темпах приросту прямих іноземних інвестицій в країну, а саме їх показники змінилися з 112,3% у 2011 році до 80,0% у 2014 році. Як бачимо, незначне підвищення надходжень за податком на прибуток підприємств протягом 2013–2014 років (на 6,4 процентних пункти) не сприяло нарощенню ні інвестицій в основний капітал, ані прямих іноземних інвестицій.

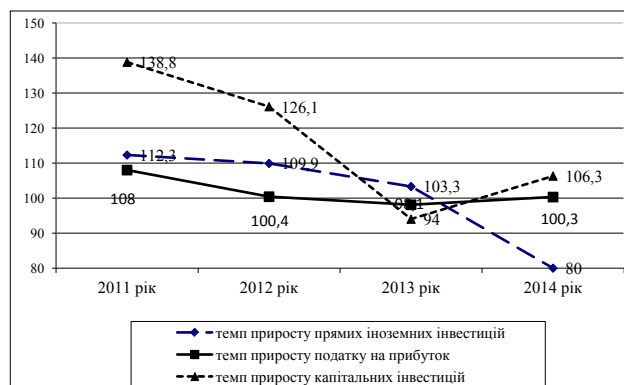

Рис. 1. Співвідношення динаміки прямих іноземних інвестицій, капітальних інвестицій та податку на прибуток підприємств в Україні протягом 2011–2014 років

Джерело: розраховано автором на основі [5; 6]

Вимірювання ступеня лінійної залежності між показниками свідчить про те, що протягом 2011–2014 років в Україні спостерігається висока залежність приросту прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основний капітал від

навантаження податком на прибуток підприємств ($R = 0,572$), а також від ставки оподаткування податком на прибуток суб'єктів господарювання ($R = 0,983$). Причому, незважаючи на поступове зниження ставки оподаткування прибутку суб'єктів підприємницької діяльності з 25% у 2010 році до 18% у 2014 році, відзначаємо негативний вплив реформування системи прямого оподаткування прибутку підприємств на їхню інвестиційну ефективність.

Податковий ефект програми інвестиційного розвитку підприємства не доцільно визначати шляхом сумування ефективності окремих чинників, проте необхідним є врахування та розрахунок інтегрального впливу податкових чинників на результативність інвестиційної діяльності підприємства.

Безперервний розвиток фінансових та економічних систем потребує вдосконалення механізмів аналізу відповідних об'єктів, бізнес-процесів, а також прогнозування можливого позитивного та негативного впливу певних управлінських рішень в процесі здійснення підприємством інвестиційної та іншої фінансово-господарської діяльності. Одним із засобів, що забезпечує достовірну та повну оцінку інвестиційної ефективності прямого оподаткування промислового підприємства, є моделювання.

В основі визначення впливу податкового фактора на інвестиційну ефективність підприємств та розробці заходів і моделей прогнозування індикаторів інвестиційної ефективності прямого оподаткування підприємств покладено економічні припущення, що відображають залежності між інвестиційною політикою дер-

жави та підприємства зокрема та державною політикою прямого оподаткування. Визначено, що основні гіпотези моделей можуть мати місце як на макроекономічному рівні, так і на мікроекономічному. Вважаємо, що базовими припущеннями інвестиційної ефективності прямого оподаткування на макроекономічному рівні є такі індикатори: обсяг валового внутрішнього продукту, частка податків у валовому внутрішньому продукті, ставка оподаткування податком на прибуток підприємств, капітальні інвестиції, обсяг податкових надходжень до бюджету, частка податку на прибуток у податкових надходженнях до бюджету. На мікроекономічному рівні показниками, що включено до моделей прогнозування рівня інвестиційної ефективності прямого оподаткування суб'єктів господарювання, належать: фінансовий результат підприємств до оподаткування, обсяги податку на прибуток підприємств, частка власних фінансових ресурсів у фінансуванні інвестицій, частка власного капіталу у валюті балансу підприємств, рентабельність операційної діяльності суб'єктів підприємництва, обсяги інвестиційних грошових потоків підприємств.

Враховуючи вищезазначене, пропонуємо наступні залежності показника інвестиційної ефективності прямого оподаткування підприємств за виявленими факторами, що дозволяють спрогнозувати майбутні параметри досліджуваного показника.

На основі розроблених моделей можна визначити прогнозні показники інвестиційної ефективності прямого оподаткування підприємств. Проведений регресійний аналіз макро-

Таблиця 1

Моделі взаємозв'язку прямого оподаткування підприємств і макрота мікроекономічних факторів результативності функціонування суб'єктів господарювання

Фактор	Формалізований вплив	Коефіцієнт кореляції
Прогнозування на макроекономічному рівні		
Обсяг валового внутрішнього продукту	$Y = 0,326 x^2 - 1,158 x + 13,05$	$R = 0,973$
Частка податків у валовому внутрішньому продукті	$Y = 0,285 x^2 - 0,234 x + 11,84$	$R = 0,971$
Ставка оподаткування податком на прибуток	$Y = -0,285 x^2 + 0,114 x + 25,4$	$R = 0,983$
Інвестиції в основний капітал	$Y = 9,826 x^2 - 55,41 x + 254,2$	$R = 0,572$
Обсяг податкових надходжень до бюджету	$Y = 8153,81 x^2 - 13509,01 x + 183963,52$	$R = 0,83$
Частка податку на прибуток у податкових надходженнях до бюджету	$Y = -0,67 x^2 + 3,08 x + 18,54$	$R = 0,78$
Прогнозування на мікроекономічному рівні		
Фінансовий результат підприємства до оподаткування	$Y = -9,464 x^2 + 110,3 x - 146,1$	$R = 0,654$
Податок на прибуток підприємств	$Y = 1,714 x^2 + 5,825 x + 45,57$	$R = 0,588$
Частка власних фінансових ресурсів у фінансуванні інвестицій	$Y = -0,157 x^2 + 1,317x + 57,34$	$R = 0,620$
Частка власного капіталу у валюті балансу підприємств	$Y = 0,95 x^2 - 7,35 x + 47,64$	$R = 0,857$
Рентабельність операційної діяльності	$Y = 0,764 x^2 - 4,775 x + 10,68$	$R = 0,982$
Обсяги інвестиційних грошових потоків підприємств	$Y = -4,495 x^2 + 180,8 x - 1561$	$R = 0,979$

Джерело: розроблено автором на основі статистичних даних Державної служби статистики України за 2011–2014 роки

економічної та мікроекономічної ефективності інвестиційної діяльності підприємств під впливом чинників прямого оподаткування протягом 2011–2014 років дав змогу зробити такі висновки:

1) зниження надходжень за податку на прибуток підприємств на 1 відсотковий пункт призведе до зниження обсягу валового внутрішнього продукту на 1,158 млрд грн. Падіння обсягів валового внутрішнього продукту свідчить про погіршення інвестиційної ситуації в Україні, знижує інвестиційну активність суб'єктів господарювання та не сприяє до акумулювання інвестиційних ресурсів іноземних інвесторів.

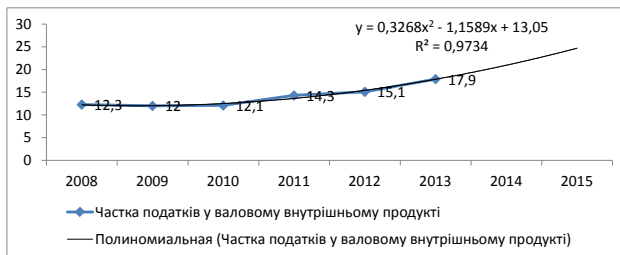

Рис. 2. Взаємозв'язок частки податків суб'єктів господарювання та валового внутрішнього продукту

2) при зниженні ставки оподаткування податку на прибуток на 1% інвестиційна ефективність прямого оподаткування суб'єктів господарювання зростає на 0,114%. Це означає, що стабільність та стійкість податкової системи сприятиме розширенню можливостей підприємств не лише до їх розширеного відтворення, а й до зростання інвестиційної активності внутрішніх та зовнішніх інвесторів у цілому.

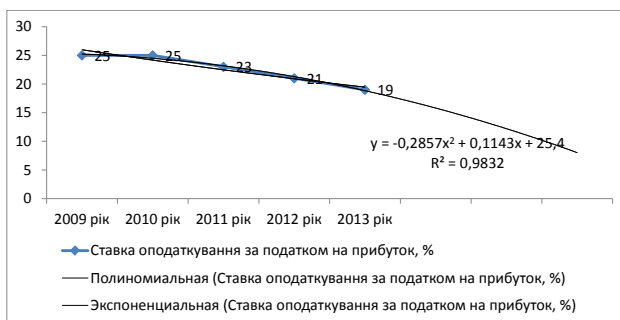

Рис. 3. Вплив ставки податку на прибуток підприємств на інвестиційну ефективність прямого оподаткування суб'єктів господарювання

3) зростання ставки оподаткування податку на прибуток підприємств на 1 відсотковий пункт, приріст інвестицій в основний капітал знизиться на 55,41 млн грн, а обсяги податкових надходжень до бюджету – на 13509 млн грн, така ситуація є свідченням того, що зростання податкових стягнень за податком на прибуток підприємств негативно вплине на інвестиційну діяльність країни в цілому, а також окремих суб'єктів господарювання зокрема.

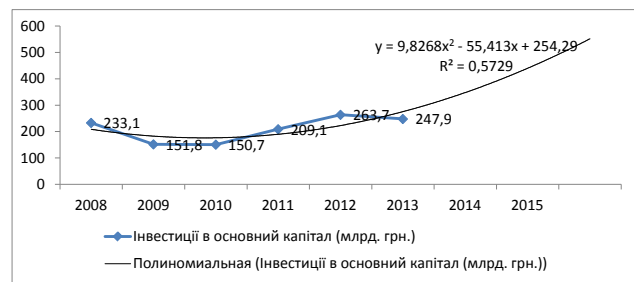

Рис. 4. Взаємозв'язок ставки оподаткування прибутку підприємства на інвестиції в основний капітал

4) при зростанні податкового навантаження за податком на прибуток на 1% ймовірно спостерігатиметься зниження частки власного капіталу підприємств на 7,35%. Така ситуація означає, що зниження ставки податку на прибуток недостатнє в даних умовах для ефективного інвестиційного розвитку підприємств України.

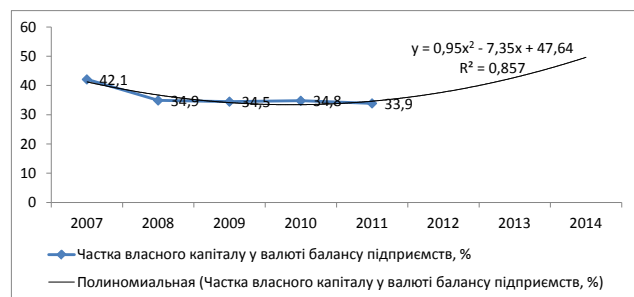

Рис. 5. Вплив рівня оподаткування прибутку підприємств на частку власного капіталу у валюті їх балансу

5) збільшення податкового навантаження зі сплати податку на прибуток підприємств на 1 процентний пункт призведе до зниження рентабельності операційної діяльності суб'єкта господарювання на 4,775%, що свідчить про відсутність стимулювального ефекту інвестиційної діяльності підприємств та стримування інвестиційних процесів на підприємствах, у тому числі за рахунок їхніх власних фінансових ресурсів.

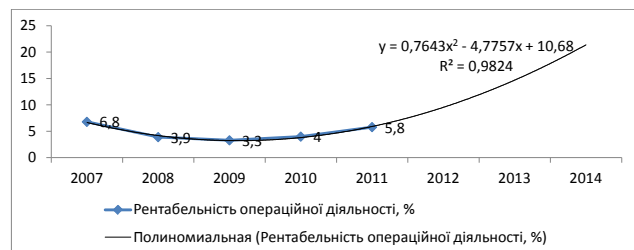

Рис. 6. Вплив податкового навантаження за податком на прибуток підприємств на рівень рентабельності їхньої операційної діяльності

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що зниження ставки оподаткування за податком на прибуток є недостатнім для підвищення рівня інвестиційної ефективності прямого опо-

даткування суб'єктів підприємницької діяльності. Тому необхідним є комплексне застосування усіх методів підвищення інвестиційної активності підприємств, спрямованих, насамперед, на розширення їхніх фінансових можливостей.

Висновки. Усі виявлені нами залежності мають високий рівень достовірності, оскільки коефіцієнт кореляції Пірсона у всіх розрахованих залежностях перевищує 0,5 та наближається до 1. Прогнозні розрахунки показують, що за умови збереження ставки податку на прибуток у обсязі 19%, спостерігаються такі наслідки протягом 2016–2017 років: зростання рентабельності операційної діяльності підприємств з 7% до 9%; зростання частки підприємств, що отримали прибуток з 67% до 70%; зростання частки власного капіталу у валюті балансу підприємств з 38% до 43%; зростання частки податкових надходжень до бюджету з 82,5% до 89,6%; зниження частки податку на прибуток у загальних податкових надходженнях до бюджету з 12,5% до 9,9%; зниження обсягів податку на прибуток з 55331,7 млн грн до 49641,0 млн грн; зниження частки власних

фінансових ресурсів у фінансуванні інвестицій з 59,3% до 57,8%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.
2. Башуцька О.С. Податкове планування та прогнозування в системі податково-бюджетного регулювання / О.С. Башуцька // Наука й економіка. – 2010. – № 1(17). – С. 7-10.
3. Ілляшенко К.В. Проблеми прогнозування податкових надходжень до Державного бюджету України / К.В. Ілляшенко, Г.М. Левченко // Науковий вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. – 2012. – № 2(53). – С. 236-241.
4. Воробійов Ю.М. Прогнозування надходжень в контексті Податкового кодексу України [Електронний ресурс] / Воробійов Ю.М., Сітшаєва Л.З. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfb/2010_4/02st.pdf.
5. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/zd/ivu/ivu_u/ivu0115.html.
6. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>.